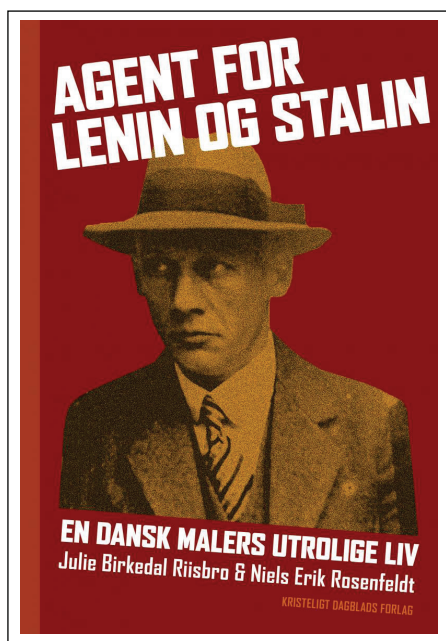

Agent for Lenin og Stalin. En dansk malers utrolige liv

Julie Birkedal Riisbro & Niels Erik Rosenfeldt
København: Kristelig Dagblads Forlag 2021
345 sider. ISBN 9788774674931

Omtalt av **Ole Martin Rønning** [ph.d.,
daglig leder, Arbeiderbevegelsens arkiv og
bibliotek, ole.martin.ronning@arbark.no]

Mannen som er avbildet på omslaget av boka skotter til siden som for å unngå å møte leserens blikk. Han navngis ikke, tituleres bare som en dansk maler – en agent for Lenin og Stalin. Det er noe upersonlig, noe udefinerbart over det hele. Så viser det seg at mannen hadde flere navn. Hjemme i Århus het han Georg Laursen. Men innenfor den internasjonale kommunistiske bevegelsen var han kjent som Georg Moltke.

Boka om den danske kommunisten Georg Laursen er et samarbeidsprodukt av historikerne Julie Birkedal Riisbro og Niels Erik Rosenfeldt. Mens Riisbro har saumfart arkivene på jakt etter Laursens livsløp, har Rosenfeldt, nestor i kommunismeforskning, bidratt med bakgrunnsstoff og historisk kontekst. Leserne har fått en velskrevet akademisk biografi, full av historisk kontekst, som er holdt i et lettlest språk og utstyrt med et rikt noteapparat.

Laursens livsløp spiller mye av det dramatiske «korte» 1900-tallet, avgrenset av bolsjevikenes maktovertakelse i 1917 og sovjetimperiets fall i 1991. Den kronologiske framstillingen begynner med Laursens oppvekst og modning hjemme i Danmark. Som nyutdannet dekorasjonsmaler tok han i 1909 landeveien fatt på sin europeiske svennerreise. I Tyskland kom Laursen i kontakt med radikale sosialistiske miljøer, før han til slutt endte opp i Zürich. Der ble radikaleren Laursen, som så mange andre i sin generasjon, grepet av revolusjonære strømninger mot slutten av første verdenskrig. Og ikke bare det, omgangskretsen hans var selveste toppsjiktet

blant de russiske eksilbolsjevikene: Vladimir Lenin, Lev Trotskij og Grigorij Zinovjev. Etter å ha blitt arrestert og utvist fra Sveits for revolusjonær virksomhet i 1919, vendte Laursen tilbake til Danmark. Der begynte han arbeidet med å bygge opp et revolusjonært parti og ble i 1923 formann i det lille danske kommunistpartiet. Samtidig var Laursen involvert i et hemmelig nordeuropeisk kommunikasjons- og transportnettverk regissert av Den kommunistiske internasjonale (Komintern) og utførte oppgaver på vegne av bolsjevikene.

Så, i 1925, gikk Laursen over til et helkonspirativt liv. Som ansatt i de sovjetiske hemmelige tjenester forlot han hjemlandet på nytt. Nå for å arbeide som spion i Berlin. Men oppdraget gikk skeis. Laursen ble etter kort tid avslørt av tysk politi. I den etterfølgende rettssaken ble hans virksomhet rullet opp i detalj. Laursen domfelles for spionasje og fengsles, men som ledd i en tysk-sovjetisk fangeutveksling slippes han løs og får reise til sitt nye fedreland Sovjetunionen. Vel installert i Moskva arbeidet han for Komintern. Laursen ble også akseptert som medlem i det sovjetiske kommunistpartiet. Etter hvert fikk Laursen et nytt spionoppdrag, denne gang med tjeneste i den kinesiske storbyen Shanghai. Etter avsluttet oppdrag, vendte Laursen tilbake til Moskva mot slutten av 1930-årene. Men der var det farligere å være enn som hemmelig agent i et fremmed land. Utenlandske kommunister var en prioritert målgruppe for Stalin-regimets forfølgelser og terror. Laursen slapp unna. Ikke ble han arrestert, ikke ble han sendt ut av landet. Tvert om fikk han i 1940 en stilling i Kominterns kaderavdeling. Den tidligere etterretningsmannen Laursen skulle nå holde oppsikt med ledelsen og personalet i de skandinaviske kommunistpartiene.

Etter det tyske angrepet på Sovjetunionen i juni 1941 var Laursen med på evakueringen av Kominterns stab til det fjerntliggende Ufa. Nå ble han også relevant for norsk krigshistorie. Laursen ledet de norskspråklige propagandasendingene i sovjetisk kringkasting, inkludert den «illegale» Folkesenderen for Norges frihet. Radiosenderen ga inntrykk av å ligge på norsk jord og oppfordret til sabotasje og krig mot de tyske okkupasjonstroppene.

Da krigen sluttet i 1945, fortsatte Laursen å arbeide med personalsaker i de skandinaviske kommunistpartiene; nå i regi av det sovjetiske partiet. Men med fremveksten av den kalde krigen kom nye forfølgelser i Sovjetunionen. I 1950 innhentet stalinismen Laursen. Heldigvis for ham ble han ikke dømt til døden, som mange av Komintern-kollegaene ble i 1930-årene, men fikk fem års forvisning i Kasakhstan. Med Stalins død i 1953 kom rehabiliteringen. Laursen fikk tilbake partimedlemskapet, ble tildelt en bedre leilighet og arbeidet i Radio Moskva fram til slutten av 1960-årene. Siden levde han som pensjonist i Moskva fram til han døde i 1977.

Georg Laursens dramatiske og transnasjonale livsløp er et godt utgangspunkt for å skrive en prismebiografi. Framstillingen handler da også mer om den internasjonale kommunistiske bevegelsens virksomhet og avgjørende hendelser i sovjetisk historie, som Stalins terror og den store fedrelandskrigen, enn Laursens tanker og handlinger. Forfatterne observerer og tolker historiske begivenheter gjennom Laursens liv. Det gjør de på en god måte, selv om det tidvis kan stilles spørsmål ved

den biografiske framstillingen. Den er nødvendigvis preget av mange hull. Det ligger jo i sakens natur at det ikke er lett å finne kilder som kan dokumentere en hemmelig agents virksomhet, i hvert fall ikke når arkivene til de organer som han arbeidet for fremdeles er strengt lukket for innsyn og bruk, slik tilfellet er med sovjetiske etterretningsarkiver. Dermed blir det en del spekulasjon om hva Laursen kunne ha tenkt og hvorfor han valgte som han gjorde.

Finnes det flere sammenhenger i Laursens liv enn det boka frembringer? Hvorfor Laursen forlot Danmark og viet seg til spionasjevirkosomhet for Sovjetunionen, gir ikke boken noe entydig svar på. Forfatterne viser til kommunistenes «ensporete og avsporete» idealisme. Disse idealistenes fasinasjon av kommunismens militante politiske ideologi «næret fanatisme og hat» mot det kapitalistiske samfunn. Og Laursen var ikke alene. Hans livsløp illustrerer mange utenlandske kommunisters oppslukende identifisering med og solidaritet til bolsjevikenes store prosjekt: oppbyggingen av sosialismen i Sovjetunionen. Riisbro og Rosenfeldt peker på at noen av dem var forblindet av propaganda og utelukkende så de positive fasadene i sovjetsamfunnet. Andre så hva som foregikk, men satte saken framfor alt og fortiet det de visste. Laursen var en av dem som tiet. Selv om bolsjevikenes prosjekt havarerte i vanstyre og en undertrykkelse som også rammet Laursen personlig, var han helt til det siste urokkelig i sitt forsvar av ideen.